

Јелена Чановић Спасојевић*

Прегледни научни чланак

УДК: 347.91/.95

DOI: <https://doi.org/10.46793/GP.1602.113CS>

РОЧИШТА НА ДАЉИНУ У ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ - НАЦИОНАЛНА И УПОРЕДНОПРАВНА АНАЛИЗА**

Рад примљен: 22. 12. 2025.

Рад исправљен: 24.12.2025.

Рад прихваћен за објављивање: 25. 12. 2025.

У раду се разматра могућност одржавања судских рочишта путем видео-конференцијске везе у парничном поступку, са посебним освртом на правни оквир у Републици Србији и упоредноправна решења. Аутор анализира важеће одредбе српског Закона о парничном поступку и пратеће акте који се односе на извођење доказа на даљину, указујући на то да у српском праву још увек не постоји систематска регулација института рочишта на даљину у целини. Представљена су искуства и решења у погледу одржавања рочишта на даљину других држава, како Немачке, која је још 2002. године увела могућност одржавања видео-рочишта, а недавно, 2024. године, спровела и реформе у овој области, тако и решења из парничних законодавстава Аустрије, Хрватске и Словеније. Посебно се анализирају важна процесна и техничка питања, од значаја за правилно и законито суђење. На основу увида у постојеће изазове и перспективе, у раду се дају предлози *de lege ferenda* за унапређење националног процесноправног оквира и информационо-комуникационе електронске инфраструктуре, укључујући потребне измене и допуне Закона о парничном поступку и других, са њим усаглашених подзаконских аката.

Кључне речи: рочиште на даљину, парнични поступак, видео-конференцијска веза, српски Закон о парничном поступку, упоредно право.

* Асистент Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, jcanovic@jura.kg.ac.rs

** Рад је резултат истраживања на пројекту Правног факултета Универзитета у Крагујевцу: „Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније”, за 2025. годину, који се финансира из средстава Факултета.

I УВОД

Убрзани развој дигиталних (информационо-комуникационих) технологија и изазови попут пандемије *COVID-19* довели су до правне ситуације да рочишта на даљину (суђења путем видео-конференцијске везе) од изузетка постану уобичајена појава у многим правосудним системима. Традиционално, главна расправа одвија се усмено, непосредно и јавно у судници. Међутим, употреба аудио-визуелних средстава комуникације омогућава да странке у поступку, њихови заступници, пуномоћници, сведоци, вештаци, судије и помоћно судијско особље учествују у суђењу са удаљених локација, ван зграде суда, када је то потребно. Услед доступних могућности и упоредноправне праксе, поставља се питање усклађености дигитализације парничног поступка и одржавања рочишта на даљину са фундаменталним начелима парничног процесног права, укључујући начело непосредности, начело контрадикторности, јавности, право на приступ суду и право на правично суђење. Такође, намеће се потреба за проналажењем баланса између повећања ефикасности парничног поступка и свеобухватне заштите процесних права парничних странака и других учесника парничног поступка. Овај рад има за циљ да пружи приказ постојећег правног оквира Републике Србије у погледу извођења доказа на даљину и предложених могућих решења у погледу одржавања рочишта на даљину, као и да та решења упоређи са оним у другим државама (Немачкој, Аустрији, Хрватској и Словенији).

II ПРАВНИ ОКВИР У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Важећи Закон о парничном поступку Републике Србије (ЗПП)¹ садржи одређене одредбе које омогућавају коришћење аудио и видео технологије, али оне су пре свега усмерене на извођење појединих доказа на даљину, а не на одржавање целокупног главног рочишта путем видео-конференцијске везе. Другим речима, у ЗПП-у тренутно не постоји изричита и свеобухватна норма која би суду дозволила да се рочиште за главну расправу одржи на даљину у целисти, уз учешће странака без физичког присуства и ван суднице. Ипак, неколико постојећих одредаба ЗПП-а може представљати делимичну нормативну основу за поједине сегменте одржавања рочишта на даљину.

Пре свега, у члану 245, ставу 3. ЗПП-а прописано је: „У случају из става 2 овог члана, суд решењем може да одлучи, по службеној дужности или на предлог странака, да се сведок саслуша путем конференцијске везе,

¹ Закон о парничном поступку (ЗПП), *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 49/2013 – одлука УС, 74/2013 - одлука УС и 55/2014, 87/2018, 18/2020 и 10/2023 - др. закон.

коришћењем уређаја за тонско или оптичко снимање“.² Ова одредба смештена је у оквиру главе о извођењу доказа сведочењем, а њена сврха је да омогући да се сведок који је удаљен (нпр. у другом месту или иностранству) саслуша без довођења у судницу, већ уз видео или аудио везу од стране судије који се налази у судници или другој просторији у згради суда опремљеној за ту намену. Слично томе, у члану 277, ставу 2. ЗПП-а прописано је: „Суд може да одлучи решењем, по службеној дужности или на предлог странке, да се странка саслуша путем конференцијске везе, коришћењем уређаја за тонско или оптичко снимање, у складу са чланом 245. овог закона. Против тог решења није дозвољена посебна жалба. Странке имају право на копију снимка.“ Наведене одредбе, које су унете у ЗПП 2011. године, представљале су значајан искорак ка модернизацији поступка, односно дозволиле су могућност да се делови расправе (саслушање сведока или странака) изведу путем видео-линка.

Одредбама Закона о парничном поступку се, начелно, захтева усменост и непосредност у самом поступку, односно на рочиштима, што имплицира да суд треба да изводи доказе директно пред странкама, њиховим заступницима и пуномоћницима, као и да је пожељно физичко присуство свих учесника парничног поступка у судници. Нормом којом се прокламује начело јавности,³ гарантује се да су рочишта јавна, изузев у случајевима законских ограничења. Овим основним одредбама се не забрањује одржавање рочишта на даљину, али се постављају стандарди који се и приликом суђења путем видео-конференцијске везе морају испунити (нпр. да странке буду у могућности да непосредно дају исказе, да јавност може да прати поступак, итд.). Чланом 115. ЗПП-а уређује се вођење записника о парничним радњама предузетим на рочишту и важнијим изјавама или саопштењима странака или других учесника датих ван рочишта, што би важило и ако би се те радње предузимале путем видео-конференцијске везе. То даље имплицира да би у пракси записничар бележио исказе као и обично, уз напомену да је саслушање вршено путем видео-конференцијске везе. Важећи ЗПП не обавезује судове да аудио или видео снимак чувају у списима предмета (осим ако посебно одлуче да сачине снимак), већ је записник писани доказ о предузетим радњама на рочишту или ван рочишта, односно о самом току рочишта. Уколико се користи конференцијска веза, из ЗПП произилази, да је допуштено снимање исказа сведока и странака уз достављање копије снимка странкама.⁴ Потребно је истаћи и да се позивање на рочиште (уредно достављање позива странкама, сведоцима и другим учесницима) и даље врши према општим правилима о

² Одредба односи се на ситуацију из ст. 2, чл. 245, када суд може решењем да одлучи да се изведе доказ читањем писане изјаве сведока, уз одређене, истим ставом прописане услове.

³ Чл. 4 ЗПП

⁴ Чл. 277, ст. 2 ЗПП

достављању (па тако и достављању електронским путем),⁵ дакле, и за рочиште на даљину странка би формално требало да добије позив да дође на заказано рочиште, с тим што би у позиву морале бити наведене и инструкције за приступ видео-конференцијској вези, односно *online* рочишту (нпр. електронски линк, платформа, време прикључења и др.).

У погледу будућих решења, важно је напоменути да је Министарство правде Републике Србије још 2021. године припремило Нацрт закона о изменама и допунама Закона о парничном поступку,⁶ којим су по први пут предвиђене свеобухватне одредбе о електронском суђењу. Тај Нацрт, који закључно са 2025. годином, још увек није усвојен, садржи читав одељак о тзв. „е-Суду“, процесној електронској комуникацији и одржавању рочишта путем видео-конференције. Предложено је, експлицитном одредбом, одржавање рочишта употребом видео-конференцијске везе, путем Е-суда, ако обе странке то захтевају,⁷ уз обавезу суда да учесницима благовремено достави информације о времену и начину приступања и техничким условима за учешће.⁸ Нацртом се предвиђа да, уколико нема сагласности странака да све приступе рочишту на даљину, свака странка која то захтева може да учествује путем видео-конференцијске везе на рочишту које се одржава у судској згради,⁹ док други учесници физички бораве у судници. Ово се односи и на друге учеснике у поступку, који такође могу бити саслушани путем видео-конференцијске везе, по сопственом захтеву.¹⁰ За све претходно предвиђене случајеве, слика и тон би се истовремено преносили и у судници и на месту издвојене видео-конференцијске везе.¹¹ Даље, предложен је и нови члан ЗПП којим би се прописало да, ако неко лице злоупотреби могућност присуства путем видео-конференције тако што омета рад или вређа суд или друге учеснике у поступку, суд може изрећи новчану казну и искључити га из видео-конференцијске везе (што одговара удаљењу из суднице у класичном суђењу).¹² Жалба на решење о новчаној казни или искључењу из видео-конференцијске везе не би одлагала извршење.¹³ Нацртом Закона такође се детаљно уређује и електронско достављање, тако што би се предвидело да се

⁵ Чл. 129 и чл. 131-136 ЗПП

⁶ Нацрт закона о изменама и допунама Закона о парничном поступку, доступан на сајту Министарства правде, <https://mpravde.gov.rs/obavestenje/33408/nacrt-zakona-o-izmenama-i-dopunama-zakona-o-parnicnom-postupku-1952021-godine.php>, датум посете: 21. 05. 2025.

⁷ Вид. чл. 34 Нацрта, који се односи на чл. 107, уз додавање ст. 3 ЗПП

⁸ Вид. чл. 32 Нацрта, који се односи на чл. 105, уз додавање ст. 3 ЗПП

⁹ Вид. чл. 34 Нацрта, који се односи на чл. 107, уз додавање ст. 4 ЗПП

¹⁰ Вид. чл. 34 Нацрта, који се односи на чл. 107, уз додавање ст. 5 ЗПП

¹¹ Вид. чл. 34 Нацрта, који се односи на чл. 107, уз додавање ст. 6 ЗПП

¹² Вид. чл. 87 Нацрта, који се односи на чл. 333, ст. 1 и 2 ЗПП

¹³ Вид. чл. 87 Нацрта, који се односи на чл. 333, ст. 4 ЗПП

достављање може вршити и електронски преко платформе е-Суда.¹⁴ Уз то, Нацртом се уређује могућност тонског или оптичког снимања рочишта, уколико су испуњени потребни технички услови,¹⁵ уз одређивање садржине снимка¹⁶ и допуштања да се тонски запис пренесе у писани облик као саставни део записника о спроведеном рочишту,¹⁷ али и уз признање права странкама на копију снимка, као и другим лицима ако за то имају оправдани интерес прописан судским пословником.¹⁸ Постојање аудио и/или видео записа о току рочишта може бити значајно за потребе израде записника или контроле (нпр. за потребе другостепеног суда који би разматрао жалбу).

Ове предложене новине у српском законодавству, у складу су са нормативним трендом у региону. Наиме, у Словенији је још 2008. године, а у Хрватској 2019. године допуњен национални ЗПП правилима о одржавању рочишта и извођењу доказа путем видео-конференције, уз касније законске и/или подзаконске интервенције које су се односиле на одређене техничке и организационе аспекте суђења на даљину, о чему ће бити више речи у упоредноправном прегледу. Иако поменути српски Нацрт још није усвојен, очекује се да ће ускоро доћи до нормативног уређења ове области, будући да је потреба за дигитализацијом правосуђа уврштена и у Акциони план за Поглавље 23 (Правосуђе и основна права) у процесу придруживања ЕУ.

III УПОРЕДНОПРАВНА АНАЛИЗА РОЧИШТА НА ДАЉИНУ

Могућност одржавања рочишта путем електронске аудио-визуелне везе постала је део процесних закона којима се регулише парнични поступак многих земаља, али са различитим приступима и резултатима у пракси. У наставку се даје преглед решења у појединим државама, са нагласком на Немачку, која је пример раног увођења видео-суђења, затим Аустрију (која је у време пандемије донела посебна правила, а касније их и трајно увела) и земље региона (Хрватску и Словенију). Ова упоредноправна искуства откривају предности, али и отпоре и тешкоће, у широј примени института рочишта на даљину у парничном поступку.

А. Немачка

Савезна Република Немачка је једна од првих европских земаља која је законски омогућила одржавање рочишта путем видео-конференцијске везе у грађанским споровима. Могућност вођења парничног поступка путем видео-конференцијске везе по први пут је уведена реформом немачког Закона којим

¹⁴ Вид. чл. 38 Нацрта, који се односи на чл. 129 ЗПП

¹⁵ Вид. чл. 35 Нацрта који се односи на чл. 119, ст. 1 ЗПП

¹⁶ Вид. чл. 35 Нацрта који се односи на чл. 119, ст. 2 ЗПП

¹⁷ Вид. чл. 36 Нацрта који се односи на чл. 121, ст. 1 ЗПП

¹⁸ Вид. чл. 35 Нацрта који се односи на чл. 119, ст. 3 ЗПП

је регулисан парнични поступак (*Zivilprozessordnung* – немачки ZPO)¹⁹ 2001. године. Одредбом члана 128а ZPO, која је ступила на снагу 1. јануара 2002, прописано је да суд може, уз сагласност странака и на њихов захтев, дозволити да се усмена расправа одржи тако што ће се странке, пуномоћници и други учесници налазити на другом месту током усмене расправе, одакле ће предузимати процесне радње, уз истовремени пренос слике и звука у судницу. Ова новина била је део шире реформе парничног поступка усмерене ка дигитализацији правосуђа. Ипак, у пракси су рочишта у првој деценији примене остала изузетно ретка услед техничких недостатака (неадекватна опрема и умреженост), као и рестриктивне нормативе (одлука је у дискрецији судије и против ње није допуштена посебна жалба, а рочишта се не снимају).²⁰

У другој етапи реформе парничног законодавства 2013. године, када је донет Закон о подстицању коришћења видео-конференцијске технике у судским и тужилачким поступцима, члан 128а ZPO је новелиран са циљем да се олакша одржавање рочишта на даљину. Укинута је дотадашњи услов сагласности обе странке, а суду је изричито омогућено да и по службеној дужности, а не само на предлог странака, дозволи одржавање рочишта путем видео-конференцијске везе. С обзиром на то да место одржавања рочишта формално остаје судница²¹ где судско веће седи, након што суд донесе решење којим одобрава видео-рочиште, странке и даље имају право да се појаве лично у судници ако то желе.²² Ове законодавне измене су имале за циљ да омогуће флексибилнију и ширу примену института рочишта на даљину.²³ Супротно тежњама, немачки судови су и даље ретко заказивали рочишта на даљину, како

¹⁹ Deutschland Zivilprozessordnung, In der Fassung der Bekanntmachung vom 05. 12. 2005 (BGBl. I S. 3202, ber. 2006 I S. 431, 2007 S. 1781) zuletzt geändert durch Gesetz vom 24. 10. 2024 (BGBl. I S. 328) m.W.v. 31. 10. 2024, Stand: 01. 04. 2025 aufgrund Gesetzes vom 07. 10. 2024 (BGBl. I S. 302).

²⁰ C. Christian Müller, B. Roßbach, *Videoverhandlung – eine Reform ohne Wirkung*, Legal Tribune Online, <https://www.lto.de/recht/justiz/j/videoverhandlung-justiz-gerichte-anwaelte-128a-zpo-masseverfahren-digitalisierung>, датум посете: 25. 09. 2025.

²¹ У смислу чл. 219 ст.1 немачког ZPO

²² Из образложења Закона из 2013. године следи да суд не може спречити странке и њихове заступнике да се појаве у судници, чак и када је одобрено одржавање рочишта на даљину. Вид. R. Köbler, *Digitale gerichtliche Verhandlungen nach § 128a ZPO Dornröschen könnte eine Kur vertragen*, E-Zeitschrift für Wirtschaftsrecht & Digitalisierung, <https://lrz.legal/de/lrz/digitale-gerichtliche-verhandlungen-nach-128a-zpo>, датум посете: 25. 09. 2025.

²³ M. Sehl, Bund und Länder einig über Reform, *Videoverhandlung unter Richtervorbehalt*, Legal Tribune Online, <https://www.lto.de/recht/justiz/j/videoverhandlung-justiz-gerichte-digitalisierung-bmj-laender-128a-zpo>, 25. 09. 2025.

Јелена Чановић Спасојевић, Рочиште на даљину у парничном поступку – национална и упоредноправна анализа (стр. 113-131)

се чини, због резерви у правној заједници према промени традиционалног начина вођења расправа.²⁴

До 2020. године рочишта на даљину у Немачкој била су више изузетак него правило, иако су судови електронски и технолошки били адекватно опремљени.²⁵ Тек је избијање пандемије COVID-19 натерало судове да масовније примењују постојећу законску одредбу, па је у 2020. и 2021. години број рочишта одржаних путем видео-конференције нагло порастао.²⁶ Оваква пракса била је потврда утиска да су норме биле примењиве, техника у довољној мери доступна, а да је главна кочница био конзервативан став појединих или чак већине судија и адвоката који су у међувремену променили навике, али и став о одржавању рочишта на даљину.

Након пандемије, у Немачкој су сазреле иницијативе за реформу члана 128а ZPO како би се прошириле могућности одржавања рочишта на даљину.²⁷ То је резултирало усвајањем Закона о подстицању употребе видео-конференцијске технике у грађанском правосуђу,²⁸ који је ступио на правну снагу у јулу 2024. године. Члан 128а ZPO садржински је измењен тако да је њиме сада одређено да се усмене расправе могу одржати путем видео-роочишта

²⁴ Овакав конзервативни приступ описала је и једна судија: „Ове одредбе су све до почетка пандемије вируса корона остале у сенци практичне примене.“ I. Biallaß, B. Reform der Videoverhandlung in der Zivil- und Fachgerichtsbarkeit, Anwaltspraxis Magazin, <https://anwaltspraxis-magazin.de/fachbeitraege/elektronischer-rechtsverkehr/2023/02/23/b-reform-der-videoverhandlung-in-der-zivil-und-fachgerichtsbarkeit/#:~:text=Diese%20Vorschriften%20fristeten%20bis%20zum,Szenarien%20auch%20weiterhin%20als%20sinnvoll>, датум посете: 25. 09. 2025.

²⁵ Правосудне власти савезних покрајина уложиле су значајне напоре да у кратком року обезбеде техничке предуслове за овакав вид суђења. У неким покрајинама дигитализација је започета чак и пре пандемије – нпр. у Баварској су још од 2018. набављени преносиви видео-конференцијски системи за судове. Videokonferenzen nach § 128a ZPO, Bayerns Gerichte ver-handeln zunehmend digital, <https://www.lto.de/recht/nachrichten/n/verhandlungen-per-videokonferenz-an-bayerns-gerichten-2022-128a-zpo#:~:text=Eisenreich%20lobte%20die%20gro%C3%9Fe%20Bereitschaft,Zur%C3%BCckhaltung%20in%20der%20Anwaltschaft%20entgegenzuwirken>, датум посете: 26. 09. 2025.

²⁶ Ibid. Са избијањем COVID- 19, процес техничког оспособљавања је додатно убрзан, многе судије су добиле одговарајуће лиценце и опрему, а већ је средином 2020. године евидентирано око 435 судских сала у Немачкој опремљених за видео-конференције. S. Heetkamp, C. Schlicht, M. Schuh, Videokonferenztechnik, Das Portal videoverhandlung.de schafft Transparenz, <https://anwaltsblatt.anwaltverein.de/de/themen/kanzlei-praxis/videoverhandlung-de-schafft-transparenz#:~:text=%C3%B6ffentlich%20zug%C3%A4nglichen%20Quellen%20%E2%80%93%20soweit,Videokonferenztechnik%20nur%20f%C3%BCr%20dieses%20Gericht>, датум посете: 26. 09. 2025.

²⁷ Б. Бабовић Вуксановић, Дигитална трансформација и грађански судски поступак у Републици Србији, Службени Гласник, Београд, 2025, 99.

²⁸ Gesetz zur Förderung des Einsatzes von Videokonferenztechnik in der Zivilgerichtsbarkeit und den Fachgerichtsbarkeiten, од 15. 07. 2024.

у за то погодним случајевима и ако су доступни (стоје на располагању, *prim. aut.*) одговарајући капацитети (став 1). Дакле, законодавац је желео да истакне да је видео-рочиште пожељно кад год то околности дозвољавају. Још важније, прописано је да се рочиште сматра видео-рочиштем ако у њему најмање један учесник, странка (умешач, заступник, пуномоћник, адвокат) или члан суда, учествује путем аудио и видео преноса. То практично значи да су могуће хибридне расправе, где нпр. тужилац и судија седе у судници, а тужени и један сведок се прикључују путем видео-конференцијског линка.

Према важећем ZPO, председник већа (у погодним случајевима и уз одговарајуће капацитете) може да по захтеву дозволи или по службеној дужности одреди на усменој расправи учешће путем аудио и видео преноса за једног, више или за све учеснике поступка, с тим што незадовољна странка (или други учесник) има право да у року од две недеље уложи приговор на такву одлуку, о чему ће је суд поучити.²⁹ У случају када је суд одредио одржавање рочишта на даљину, а странка је изјавила благовремени и потпун приговор, председник већа ће опозвати одлуку о одређивању видео-рочишта за ту странку (односно за све оне који су истакли приговор), док ће странкама (и другим учесницима) који нису поднели приговор дозволити да учествују путем видео и аудио преноса.³⁰ Уколико странка или други учесник у поступку буде захтевао учешће путем видео-конференцијске везе, суд ће о томе одлучити имајући у виду конкретне околности. Законом се прописује и да се одбијање захтева странке за учешће путем аудио и видео преноса мора укратко образложити.³¹

Неке процесне ситуације које су раније биле предмет тумачења или различитих предлога (услов „присуства већа у судници“ и др.) сада су такође нормативно јасно уређене. Председник већа је дужан да, чак и када се рочиште одвија путем видео-конференцијске везе, руководи расправом из суднице у згради суда (чиме се истиче симболички значај суднице као места суђења). Изузетно, другим члановима већа може бити дозвољено да се прикључе путем видео-везе ако за то постоје оправдани разлози.³² Иако је било предлога да се уведу потпуно виртуелна видео-рочишта у грађанским судским поступцима, у којима председник већа више не би био физички присутан у судници и могао би, на пример, да води рочиште из своје кућне канцеларије,³³ овакви предлози нису коначно прихваћени и садржани у последњој Новели ZPO. Да би се обезбедио јавни приступ рочиштима на даљину, таква видео-рочишта такође морају бити

²⁹ Чл. 128а, ст. 2, немачког ZPO

³⁰ Чл. 128а, ст. 4, немачког ZPO

³¹ Чл. 128а, ст. 3, немачког ZPO

³² Чл. 128а, ст. 5, немачког ZPO

³³ Deutscher Bundestag, Videokonferenztechnik in der Zivilgerichtsbarkeit, <https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2023/kw38-de-videokonferenztechnik-965066#:~:text=Der%20Bundestag%20hat%20am%20Freitag,daf%C3%BCr%20und%20144%20dagegen%20gestimmt.#:~:text=Anfertigung%20des%20Protokolls%20%C3%BCber%20die,2023>, датум посете: 26. 09. 2025.

емитована уживо (у реалном времену, истовременим преносом слике и тона) у јавно доступној просторији унутар зграде суда. Коначно, снимање тока видео-рочишта од стране учесника или трећих лица изричито је забрањено и суд је дужан да упозори присутне на почетку суђења на ту забрану.³⁴ Насупрот ранијем решењу (према коме се рочиште на даљину није снимало), сада је изричито допуштено да суд службено сними видео-рочиште у целини или делимично у сврху вођења записника, што је у складу са допунама члана 160а ZPO, при чему странке морају бити обавештене о почетку и крају снимања.³⁵ На крају, примећујемо да законом и даље нису предвиђене посебне жалбе против различитих решења која се могу донети у складу са одредбама из члана 128а ZPO (осим наведеног приговора), што се може разумети као чување флексибилности поступка у контексту афирмације одржавања рочишта на даљину.

Реформа немачког парничног процесног закона додатно је хармонизовала процес дигитализације правосуђа са захтевима правичности, а у прилог томе може се истаћи да странка која нема услове да учествује у одржавању рочишта на даљину може лично доћи у судницу, што гарантује право приступа суду. И поред ове реформе, стручна јавност у Немачкој дели мишљење да ће стварна примена зависити од спремности судија да промене навике. Закон је и даље оставио дискреционо право судији да оцени да ли је случај „погодан“ и да ли суд има „одговарајуће капацитете“ за одржавање рочишта на даљину. Критичари истичу да је оваква формулација крајње опрезна, и да оставља простор да се практично свако суђење може прогласити непогодним или се увек може оправдати да нема техничких услова, па да се одбије видео-рочиште.³⁶ На тај начин реформисаним чланом 128а, по оцени појединих аутора, законодавац више шаље сигнал о важности дигитализације, него што гарантује њену реализацију.³⁷ Ипак, чини се да је отклоњена кључна препрека, нужност пристанка обе стране, што ће омогућити да проактивнија странка (често адвокати то траже ради уштеде времена) иницира видео-рочиште, а судија ће морати барем да образложи евентуално одбијање.

Б. Аустрија

У аустријском парничном процесном праву, које представља пример поступне и опрезне дигитализације,³⁸ постојала је ограничена нормативна основа за коришћење аудио и визуелних средстава комуникације током суђења и пре пандемије. У члану 277. аустријског Закона којим је регулисан парнични

³⁴ *Ibid.*

³⁵ Чл. 128а, ст. 6, немачког ZPO

³⁶ C. Christian Müller, B. Roßbach, *op.cit.*

³⁷ C. Christian Müller, B. Roßbach, *op.cit.*, I. Biallaß, B. *op.cit.*

³⁸ Б. Бабовић Вуксановић, *op.cit.*, 101.

поступак (*Zivilprozessordnung* – аустријски ZPO)³⁹ прописано је да ће суд, у зависности од техничких могућности, спровести непосредно извођење доказа коришћењем техничке опреме за пренос речи и слике уместо испитивања од стране замољеног судије, осим ако испитивање од стране именованог или замољеног судије није сврсисходније са становишта економичности поступка или је неопходно из посебних разлога. Међутим, до 2020. године аустријским ZPO није била предвиђена могућност да се рочиште одржи без физичког присуства странака.

Како је пандемија *COVID-19* наметнула нужност да се суђења одржавају без физичког контакта или уз минималан непосредан контакт учесника парничног поступка, тако је Аустрија 2020. године донела посебан привремени закон *COVID-19 Justiz-Begleitgesetz* (пратећи закон уз *COVID-19* у области правосуђа).⁴⁰ Тим Законом је по први пут уведена могућност да се одржавање рочишта или вођење усменог поступка у грађанским судским поступцима изврше и без физичког присуства странака, коришћењем одговарајућих техничких средстава комуникације, уз услов да је то апсолутно неопходно.⁴¹ Ова привремена мера, уз накнадне продужетке, омогућила је аустријским судовима да одржавају суђења путем видео-конференцијске везе. С обзиром на претходна позитивна практична искуства, а након смањења интензитета пандемије, аустријски законодавац одлучио је да трајно интегрише могућност одржавања рочишта на даљину у свој парнични поступак, па су 2023. године усвојене и ступиле на снагу измене аустријског ZPO.⁴²

Према члану 132а важећег аустријског ZPO, суд може одржати рочиште без личног присуства странака, њихових заступника или других лица која учествују у рочишту, користећи одговарајућа техничка средства комуникације за аудио и видео пренос. Могућност одређивања и одржавања рочишта на даљину је условљена процесном економијом, постојањем техничких услова за спровођење самог рочишта и сагласношћу странака. Услов сагласности се сматра испуњеним када га странке дају изричито или прећутно, тј. уколико у разумном року не истакну приговор поводом одлуке суда о заказаном рочишту на даљину. Суд може донети одлуку о одржавању рочишта на даљину и на основу предлога странака (што је изричито прописано Законом).⁴³ У Закону је посебно издвојена могућност саслушања вештака путем видео-конференцијске

³⁹ Bundesgesetz vom 1. August 1895 über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten – Zivilprozessordnung.

⁴⁰ Bundesgesetz betreffend Begleitmaßnahmen zu COVID-19 in der Justiz (1. COVID-19-Justiz-Begleitgesetz), BGBl. I Nr. 16/2020.

⁴¹ https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblAuth/BGBLA_2020_I_16/BGBLA_2020_I_16.html, датум посете: 10. 10. 2025.

⁴² Zivilverfahrens-Novelle 2023, BGBl I Nr. 77/2023

⁴³ Вид. чл. 132а, ст. 1 аустријског ZPO

Јелена Чановић Спасојевић, Рочиште на даљину у парничном поступку – национална и упоредноправна анализа (стр. 113-131)

везе, али и могућност саслушања странака и „информисаних учесника“⁴⁴ на припремном рочишту и без испуњавања посебних услова.

Након скоро четири године од увођења првих ванредних мера, аустријско правосуђе је нормативно и технички припремило оквир за одржавање рочишта на даљину као дела редовног поступка. Иако ће у пракси ова могућност остати резервисана за изузетне ситуације и сагласне странке, успостављен је важан правни основ који омогућава флексибилније и модерније вођење поступака.

В. Хрватска

Грађанско правосуђе у Републици Хрватској прошло је кроз значајну дигиталну трансформацију последњих година. Још су изменама и допунама Закона о парничном поступку⁴⁵ из 2019.⁴⁶ године започети кораци ка дигитализацији парничног поступка тако што је, најпре, предвиђена могућност да суд одлучи да се одржи рочиште ван судске зграде, када установи да је то нужно или да ће се на тај начин уштедети у времену или трошковима поступка.⁴⁷ Затим, предвиђено је да суд може да одреди да се рочиште одржи на даљину, уз коришћење одговарајућих аудио-визуелних уређаја, или да се на тај начин изведе поједини доказ.⁴⁸ Против решења суда о одржавању рочишта ван судске зграде, рочишта на даљину или извођењу доказа није допуштена жалба.⁴⁹ Дакле, хрватским законом је и пре пандемије уведен институт рочишта на даљину, при чему се касније, Новелом ЗПП из 2022. године⁵⁰ даље мењају прописи који су, између осталих, имали за циљ да омогуће саму реализацију суђења на даљину. Сходно томе, одредбама ЗПП је предвиђено да се рочишта пред судом тонски снимају, при чему ће снимак бити доступан

⁴⁴ У складу са чл. 258, ст. 2 аустријског ZPO

⁴⁵ *Zakon o parničnom postupku Republike Hrvatske, Službeni list SFRJ*, br. 4/1977, 36/1977, 36/1980, 6/1980, 69/1982, 43/1982, 58/1984, 74/1987, 57/1989, 20/1990, 27/1990, 35/1991, *Narodne novine*, br. 53/1991, 91/1992, 112/1999, 129/2000, 88/2001, 117/2003, 88/2005, 2/2007, 96/2008, 84/2008, 123/2008, 57/2011, 25/2013, 89/2014, 70/2019, 80/2022, 114/2022, 155/2023, 146/2025, хрватски ЗПП.

⁴⁶ Хрватски Закон о изменама и допунама Закона о парничном поступку (*Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku*), који је Хрватски сабор донео на седници 12. јула 2019. године. Вид. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_07_70_1447.html, датум посете: 20. 10. 2025.

⁴⁷ Чл. 12 хрватског Закона о изменама и допунама Закона о парничном поступку који се односи на члан 115. хрватског ЗПП, ст. 2.

⁴⁸ Чл. 12 хрватског Закона о изменама и допунама Закона о парничном поступку (2019) који се односи на члан 115. хрватског ЗПП, ст. 3.

⁴⁹ Чл. 12 хрватског Закона о изменама и допунама Закона о парничном поступку који се односи на члан 115. хрватског ЗПП, ст. 4.

⁵⁰ Новела (*Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku*), коју је Хрватски сабор донео на седници 1. јула 2022. године. Вид. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2022_07_80_1170.html, датум посете: 20. 10. 2025.

странкама у електронском облику путем информационог система, односно на други одговарајући начин (ако странка није укључена у информациони систем).⁵¹ Исте године донет је и подзаконски акт, Правилник о одржавању рочишта на даљину, којим је прецизније прописан начин одржавања ових рочишта и извођења појединих доказа уз коришћење одговарајућих аудио-визуелних уређаја и технолошких платформи за комуникацију на даљину.⁵² Правилником је одређено значење појма „рочишта на даљину“ и др., прописана је техничка процедура позивања на рочиште и припреме рочишта на даљину, предвиђени су услови места приступања рочишту⁵³ и др. С обзиром на то да су на овај начин отклоњене и предупређене техничке препреке, те да је осигурано да се рочишта сигурно и практично одвијају у виртуелном окружењу,⁵⁴ хрватски судови су почели исте године да заказују поједина рочишта на даљину, користећи платформу *Microsoft Teams*, уз достављање линкова странама преко система *e-Комуникација*.⁵⁵

Према важећем хрватском ЗПП, суд може да одлучи о одржавању рочишта или извођењу појединог доказа на даљину након што о томе прибави изјашњења („очитовања“)⁵⁶ странака и других лица која би требало да учествују на рочишту које ће се одржати на даљину.⁵⁷ Суд који води поступак може прибавити изјашњења странака и учесника телефоном, електронским путем или на други одговарајући начин, при чему ће ако о томе не постоји писани доказ бити обавезан да састави службену белешку.⁵⁸

Хрватска је, како се чини из анализе релевантних одредаба, омогућила одржавање рочишта на даљину уз широка дискрециона овлашћења поступајућег судије у погледу доношења одлуке, без прописивања услова

⁵¹ Чл. 16 хрватског Закона о изменама и допунама Закона о парничном поступку (2022) који се односи на члан 126а хрватског ЗПП, ст. 1 и 3.

⁵² Чл. 1 хрватског Правилника о одржавању рочишта на даљину. *Pravilnik o održavanju ročišta na daljinu*, *Narodne novine*, br. 154/2022. Вид. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2022_12_154_2411.html, датум посете: 20. 10. 2025.

⁵³ Вид. чл. 5-9 хрватског Правилника о одржавању рочишта на даљину.

⁵⁴ А. Uzelac, *Zakon o parničnom postupku na putu prema novoj paradigmi?*, у: *Modernizacija parničnog procesnog prava* (ur. J. Barbić), Zagreb, 2023, 133.

⁵⁵ N. Frankić, I. Belaj, *Komunikacija na daljinu sa sudovima u Republici Hrvatskoj*, *Skei-međunarodni interdisciplinarni časopis* br. 1/4, 2023, 120.

⁵⁶ Хрватску реч „очитовање“ не бисмо свакако могли да преведемо као „сагласност“, зато што се и у самом хрватском ЗПП за термин сагласност користи „сугласност“. Из тога можемо закључити да је хрватски законодавац желео да услови одржавање рочишта на даљину сагласношћу обе странке, то би изричито и навео. Појам „очитовање“ може се у овом контексту превести као: изјашњење, изјава воље, мишљење, став и др.

⁵⁷ Чл. 115, ст. 5 хрватског ЗПП

⁵⁸ Чл. 6, ст. 1 хрватског Правилника о одржавању рочишта на даљину

сагласности странака.⁵⁹ Суђење на даљину се у хрватском парничном поступку може одвијати уз нормативно покриће и развијену електронску платформу која подржава читав процес: од подношења поднесака до одржавања расправе, комуникација и кореспонденција се могу одвијати електронским путем. Као што смо уочили, једна специфичност хрватског решења је то што се тонски снимци рочишта учитавају у систем *e-Комуникација* и доступни су странкама одмах након рочишта,⁶⁰ што повећава транспарентност и омогућава проверу шта је тачно речено приликом излагања и саслушања (ово је значајно јер видео-рочишта отежавају судији паралелно вођење рочишта и диктирање записника који би записничар требало ручно да откуца).

Г. Словенија

Правни систем Словеније представља један од развијенијих примера нормативне регулације одржавања судских рочишта на даљину у региону. За разлику од појединих правних система који су ову могућност уводили *ad hoc*, превасходно као реакцију на пандемију *COVID-19*, словеначки законодавац је приступио релативно систематичном уређењу овог института, кроз измене процесних закона и доношење посебних подзаконских аката. У словеначки Закон о парничном поступку,⁶¹ који је нормативно уређен по угледу на немачки *ZPO*,⁶² још 2008. године изменама и допунама закона⁶³ унете су одредбе (члан 114а) којима се предвиђају могућност одржавања рочишта и извођења доказа путем видео-конференције. Према тој одредби, суд може дозволити да се странке и њихови заступници налазе на другом месту током рочишта и да са тог места обављају процесне радње, ако је обезбеђен аудио и видео пренос са места где се рочиште одржава до места где се налазе странке и њихови заступници и обрнуто, а све уз сагласност странака.⁶⁴ Под истим условима, суд може одлучити да изведе доказе на даљину, увидом, испитивањем странака и сведока и доказе вештака.⁶⁵ Против одлуке суда о

⁵⁹ Б. Бабовић Вуксановић, *Рочишта на даљину у парничном поступку*, Анали Правног факултета Универзитета у Београду бр. 2, 2022, 539.

⁶⁰ Чл. 126а хрватског ЗПП

⁶¹ Закон о pravdnem postopku (ZPP), *Uradni list RS*, št. 73/07 – uradno prečišćeno besedilo, 45/08 – ZArbit, 45/08, 111/08 – odl. US, 57/09 – odl. US, 12/10 – odl. US, 50/10 – odl. US, 107/10 – odl. US, 75/12 – odl. US, 40/13 – odl. US, 92/13 – odl. US, 10/14 – odl. US, 48/15 – odl. US, 6/17 – odl. US, 10/17, 16/19 – ZNP-1, 70/19 – odl. US, 1/22 – odl. US, 3/22 – ZDeb in 92/24 – odl. US.

⁶² K. Zahrastrnik, D. Baghrizabehi, *Videoconferencing in times of the pandemic and beyond: addressing open issues of videoconferencing in cross-border civil proceedings in the EU*, *Balkan Social Science Review*, бр. 19, јун 2022, 50.

⁶³ Закон о spremembah in dopolnitvah Zakona o pravdnem postopku (ZPP-D), *Uradni list RS*, št. 45/08, Закон о изменама и допунама Закона о парничном поступку, од 05. 05. 2008.

⁶⁴ Чл. 114а, ст. 1 словеначког ЗПП

⁶⁵ Чл. 114а, ст. 2 словеначког ЗПП

одржавању рочишта на даљину или извођења доказа на даљину није дозвољено изјавити жалбу.⁶⁶ Овим законским одредбама је нормативно уведен институт „рочишта на даљину” у словеначко парнично право, али је истовремено и условљен сагласношћу обе странке. У пракси су, међутим, таква видео-конференцијска рочишта у годинама након Новеле словеначког ЗПП била ретка, с обзиром на то да су саме странке ретко прибегавале тој могућности. И пре Новеле је постојала одредба, која, и сада важећа, допушта суду да одлучи да се рочиште одржи ван зграде суда, ако утврди да је то неопходно или да би се тиме уштедели време или трошкови поступка, при чему против такве одлуке није дозвољена жалба.⁶⁷ Поводом случаја из 2019. године пред Вишим судом у Љубљани потврђено је да без сагласности туженог није било основа да првостепени суд спроведе саслушање тужиле путем видео-конференције, односно изостанак пристанка друге стране чинио је одржавање рочишта на даљину немогућим, осим ако би противљење било оцењено као злоупотреба процесних права, што овде није био случај.⁶⁸ Из овога бисмо могли да закључимо, да суд ипак има дискреционо овлашћење да изврши процену свих услова и околности од значаја за одређивање рочишта на даљину, с обзиром да је дужан да води рачуна о праву на правично суђење и равноправност странака у поступку. Према ЗПП, у циљу обезбеђења безбедности и квалитета суђења на даљину, предвиђено је да судија, односно председник већа може наложити аудио или аудио-визуелни снимак целог рочишта или дела рочишта, о чему је дужан да обавести странке и друге учеснике на рочишту.⁶⁹ Законом су предвиђене обавезна садржина снимка (подаци), обавеза сачињавања преписа снимка и чувања у информационом систему суда.⁷⁰

Поред ЗПП, појединим подзаконским актима доцније су уређени технички и организациони аспекти одржавања рочишта на даљину и других процесних новина које су настале као резултат дигитализације словеначког парничног поступка. Тако су, Правилником о електронском пословању у парничном и кривичном поступку⁷¹ прописани услови за електронско подношење поднесака

⁶⁶ Чл. 114а, ст. 3 словеначког ЗПП

⁶⁷ Чл. 114, ст. 2 словеначког ЗПП

⁶⁸ Одлука Вишег суда у Љубљани, грађанско одељење, бр. VSL00032442, 11. 03. 2020., ст. 6 Образложења, https://www.sodnapraksa.si/?q=*&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&database%5BIESP%5D=IESP&id=2015081111439283#:~:text=6,%C4%8Desar%20to%C5%BEencu%20tudi%20ni%20izreklo, датум посете: 20. 10. 2025.

⁶⁹ Чл. 125а, ст. 1 словеначког ЗПП

⁷⁰ Чл. 125а, ст. 2-5 словеначког ЗПП

⁷¹ *Pravilnik o elektronskem poslovanju v civilnih sodnih postopkih in v kazenskem postopku, Uradni list RS*, št. 158/20 in 28/23. Овај Правилник ја значајан као подзаконски акт којим се уређује електронско пословање судова у парничним и кривичним поступцима (електронско подношење поднесака, електронска достава, технички услови ИКТ система, и др). Иако не уређује експлицитно рочиште на даљину као процесни институт, овај Правилник је од суштинског значаја јер обезбеђује нормативну

и размену списка, док судска информационе мрежа користи јединствен *Polycom* систем за видео-конференције (уз *Pexip* додатак за прикључење удаљених учесника путем мобилне мреже),⁷² ослањајући се на безбедну државну комуникациону инфраструктуру. Ови технолошки предуслови били су од кључног значаја да би рочишта на даљину могла ефикасно и чешће да се спроводе.

Правна ситуација у време пандемије *COVID-19* послужила је као подстицај за ширу примену законске могућности одржавања рочишта на даљину у парничном поступку у Словенији. У првој фази пандемије (почетком 2020. године) рад судова био је знатно ограничен с обзиром на то да су Законом о привременим мерама у вези са судским, управним и другим јавноправним питањима ради сузбијања ширења заразне болести⁷³ били обустављени рокови и одлагано је поступање, осим у хитним предметима. Међутим, убрзо, амандман овог „*COVID-19 Закона*” омогућио је постепени наставак судских поступака, укључујући поступање у предметима који нису хитни, а све под условом да се обезбеди заштита здравља учесника.⁷⁴ У том смислу, Врховни суд Републике Словеније донео је исте године Наредбу о посебним мерама,⁷⁵ којим је утврђен оквир за наставак рада судова. Овим актом први пут је експлицитно препоручено да се рочишта одржавају путем видео-конференцијске везе, када постоје технички и просторни услови, ради обезбеђивања нужног физичког дистанцирања. У складу са упутством, суђења су се током пролећа 2020. углавном одвијала виртуелно, посредством доступних видео-конференцијских система тамо где је суд располагао

инфраструктуру дигиталног поступка, уређује електронску комуникацију суда и странака и представља технички предуслов за одржавање видео-рочишта (идентификација, безбедност, аутентичност радњи и др.).

⁷² Digitalisation Regulation - Member State notifications, Slovenia, Section 2, National law on videoconferencing in civil and commercial matters, https://e-justice.europa.eu/topics/court-procedures/digitalisation-regulation-member-state-notifications/si_en#:~:text=Courts%20use%20a%20Polycom%20videoconferencing,within%20the%20national%20authorities%E2%80%99%20network, датум посете: 20. 10. 2025.

⁷³ Zakon o začasnih ukrepih v zvezi s sodnimi, upravnimi in drugimi javnopravnimi zadevami za obvladovanje širjenja nalezljive bolezni SARS-CoV-2 (COVID-19) (ZZUSUDJZ), *Uradni list RS*, št. 36/20 in 61/20.

⁷⁴ Вид. Wolf Theiss, Slovenian courts in the time of corona: For the first time, virtual court hearings are possible, https://www.lexology.com/library/document?tk=eyJ0eXAiOiJKV1QiLCJhbGciOiJIUzUxMiJ9.eyJleHAiOiJlE3NjYzNTgyMzIsImRhdGEiOiOnSiRG9jdW1lbnRhdWlkIjoIImZlE0MDg3ODgtMWEyMi00ZTBmLWJjMzAtMWY3ZWMyMDY0NDI5IiwiaWQ29udGFjdEd1aWQiOiIwMDAwMDAwMCAwMDAwLTAwMDAtMDAwMCAwMDAwMDAwMDAwMDAiLCJCeXBhc3NMb2dpbiI6dHJ1ZX19.sABwc53YIa1lUA-qisK1zSR1LhlIqnG-ujx6I-bqwGKbG4S3aqgwxFIHz7RZQ04G74x1a3hSkKGNxD6Ogq_kgA, датум посете: 21. 10. 2025.

⁷⁵ Odredba o posebnih ukrepih zaradi nastanka pogojev iz prvega odstavka 83.a člena Zakona o sodiščih in razlogov iz 1. člena ZZUSUDJZ, *Uradni list RS*, št. 39/20, 47/20 in 62/20.

одговарајућом техничком опремом. Овакав режим омогућио је да се прекину застоји у раду судова, уз истовремено придржавање епидемиолошких мера. Важно је напоменути да формални законски услов, који се огледа у сагласности странака за одржавање рочишта на даљину, није укинут ни током пандемије. У пракси се, ипак, очекивало од странака да покажу процесну лојалност и дају пристанак како би се суђења одвијала без одлагања. Словеначка судска власт је указала да неосновано противљење видео-конференцијском саслушању у условима пандемије може представљати злоупотребу процесних права услед свесног одуговлачења поступка.⁷⁶ И након престанка ванредних мера, могућност одржавања рочишта путем видео-везе остала је трајно доступна у словеначком правном оквиру, као једна од опција у редовном парничном поступку. Ипак, примена зависи од воље странака и техничке опремљености суда. Према доступним извештајима, након 2020. године бележи се нешто чешћа употреба овог института него раније, али и даље знатно ређе него што је то случај са класичним усменим суђењима уз физичко присуство у судници.⁷⁷ У настојању да се искуства из пандемије валоризују, а како би се судови у Словенији подстакли да користе електронску комуникацију приликом целокупног процеса суђења кад год је то целисходно, обезбеђена је техничка, институционална и финансијска подршка државних органа (укључујући министарство надлежно за правосуђе), што је добар пример иницијативе и сарадње у процесу дигитализације поступка која ће уследити и код нас у Србији.

IV ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Рочишта на даљину, односно суђења одржана путем видео-конференцијске везе, одавно нису пука теоријска замисао, већ доступна могућност у све већем броју европских правних система. Пандемија *COVID-19* деловала је као катализатор ове промене, приморавши судове широм Европе, па и света, да испробају моделе рада који пре тога нису били уобичајени за грађанске судске поступке. Након две до три године интензивне примене, стекла су се значајна искуства која показују да видео-суђења могу успешно да замене класична у многим случајевима, али и да она нису погодна за сваку материјалноправну и процесноправну ситуацију, као и

⁷⁶ „Уколико би суд првог степена проценио да се тужени противи извођењу доказа испитивањем тужиоца путем видео-конференције без основаних разлога, могао би казнити туженог за злоупотребу права.“ Одлука Вишег суда у Љубљани, грађанско одељење, бр. VSL00032442, 11. 03. 2020., ст. 6 Образложења.

⁷⁷ <https://cms.law/en/int/expert-guides/cms-expert-guide-to-digital-litigation/slovenia#:~:text=Subject%20to%20consent%20by%20the,videconference%20hearings%20rarely%20take%20place>, датум посете: 21. 10. 2025.

Јелена Чановић Спасојевић, Рочиште на даљину у парничном поступку – национална и упоредноправна анализа (стр. 113-131)

да носе одређене ризике по процесна права странака и других учесника у поступку ако се не спроведу на законит, правилан и правичан начин.

На националном плану, чини се да Република Србија у оквирима постојећег законодавства има минималне предуслове (могућност саслушања сведока и странака на даљину), али нема свеобухватну правну регулативу института рочишта на даљину. Такав недостатак оставља правну празнину која може довести до правне несигурности и неуједначене праксе у случајевима коришћења конференцијске везе, као и уређаја за тонско или оптичко снимање. Стога је неопходно што пре изменити и допунити Закон о парничном поступку одредбама којима ће се детаљно и прецизно дефинисати услови и начин одржавања рочишта на даљину, у складу⁷⁸ са смерницама Европске комисије за ефикасност правосуђа,⁷⁹ Европском конвенцијом о људским правима,⁸⁰ релевантном праксом Европског суда за људска права и по угледу на најбоља (и за наше парнично процесно законодавство најадекватнија) упоредноправна решења, како би приликом дигитализације правосуђа било гарантовано право на правично суђење и сва друга кључна процесна права странака и других учесника парничног поступка.

У раду приказана упоредноправна анализа пружила је корисне смернице. Немачки *ZPO* представља први и најразвијенији пример законског уређења могућности и услова за одржавање рочишта на даљину у парничном поступку. Њега следи словеначки законодавац, који је први у нашем региону у свој *ЗПП* увео предметне одредбе и касније их допуњавао законским и

⁷⁸ О овоме вид. више у Ј. Чановић Спасојевић, *Одржавање рочишта на даљину у парничном поступку – нормативни оквир Републике Србије и међународни стандарди*, прихваћено за објављивање у: Зборник радова Правног факултета Универзитета у Крагујевцу (ур. Д. Вујисић), књ. 1, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Институт за правне и друштвене науке, Крагујевац 2025.

⁷⁹ Европска комисија за ефикасност правосуђа (СЕПЕЈ) при Савету Европе (СЕ) донела је 2021. године посебне *Смернице о одржавању видео-конференција у судским поступцима*, које представљају скуп препорука судовима држава које су чланице СЕ како да на правилан начин интегришу видео конференцијску технологију у правосудне поступке (и одржавају рочишта на даљину) ефикасно и уз поштовање права на правично суђење. Вид. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), *Guidelines on videoconferencing in judicial proceedings*, Document adopted by the CEPEJ at its 36th plenary meeting (16 and 17 June 2021), Council of Europe. Вид. и European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), *Guide on the use and development of remote hearings (This Guide complements the CEPEJ Guidelines on videoconferencing in judicial proceedings)*, Adopted at the 44th plenary meeting of the CEPEJ, Strasbourg, 4-5 June 2025.

⁸⁰ Вид. чл. 6 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода. Вид. Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода и додатних протокола бр. 11, 4, 6, 7, 12 и 13, *Службени лист СЦГ - Међународни уговори*, бр. 9/2003, 5/2005 и 7/05 - испр. и *Службени гласник РС - Међународни уговори*, бр. 12/2010 и 10/2015.

подзаконским актима, у складу са правним последицама пандемије. Из немачког правног система је произашао пример да законско решење уведено чак пре више од 20 година може остати „мртво слово на папиру” без примене у судској пракси и без спремности и воље за коришћење корисних иновација и алата информационо комуникационих технологија у парничном и другим грађанским судским поступцима. Такође, немачки правни систем је и пример како се та баријера може превладати, пре свега иницијативама које су произашле из непријатних околности попут пандемије, али и из потребе да се резултати дигитализације користе у циљу ефикасности и економичности поступка. Из анализе аустријског и хрватског правног система уочава се значај привремених решења донетих за потребе глобалне кризе, која су потом преточена у трајне норме. Док се према немачком и хрватском закону којим се уређује парнични поступак не захтева, као услов, сагласност странака за одређивање рочишта на даљину, у словеначком и аустријском закону се задржао рестриктивнији приступ (услов изричитог или прећутног страначког консензуса у погледу одржавања рочишта на даљину).

Чини се да је за правосудни систем Србије доспео тренутак да искористи искуства других земаља и крене у активнију реформу, како законску, тако и практичну, која ће омогућити да наши судови у 21. веку суде ефикасније, али и да очувају поверење јавности у правосуђе. Рочишта на даљину свакако морају бити садржана у једном делу те реформе. Уз добро осмишљена правила *de lege ferenda*, адекватну техничку опремљеност и обуку, као и уз разумевање процесноправног положаја свих учесника парничног поступка, суђење путем видео-конференцијске везе може постати користан алат који по квалитету очувања процесних права парира класичном, традиционалном начину суђења. То на крају значи већу доступност правде за грађане, јер суд постаје „*доступан једним кликом*” када је то потребно и оправдано, уз очување свих вредности законитог и правичног поступка, које су темељ правне државе у којој се остварују владавина права и правна сигурност. Остваривање циљева дигитализације путем увођења нових института и модерних решења у парнични поступак, уз поштовање традиционалних парничних начела је могуће и достижно, само уз пажљиво креирање законских и подзаконских правила и њихове правилне, једнаке и доследне примене.

Jelena Čanović Spasojević*

REMOTE HEARINGS IN CIVIL LITIGATION – A NATIONAL AND COMPARATIVE LAW ANALYSIS

Summary

This paper examines the possibility of holding court hearings by means of video conferencing in civil litigation, with particular focus on the legal framework of the Republic of Serbia and comparative law solutions. The author analyzes the applicable provisions of the Serbian Civil Procedure Act and the accompanying regulations concerning the taking of evidence at a distance, pointing out that Serbian law still lacks a comprehensive and systematic regulation of remote hearings as a procedural institute. The paper presents experiences and solutions related to remote hearings in other jurisdictions, including Germany, which introduced the possibility of video hearings as early as 2002 and recently implemented further reforms in this area in 2024, as well as solutions found in the civil procedure legislation of Austria, Croatia, and Slovenia. Special attention is devoted to the analysis of important procedural and technical issues relevant to ensuring proper and lawful adjudication. Based on an assessment of existing challenges and future perspectives, the paper offers de lege ferenda proposals aimed at improving the national procedural framework and the information and communication technology (ICT) infrastructure, including the necessary amendments and supplements to the Civil Procedure Act and other related secondary legislation harmonized with it.

Key words: remote hearing, civil litigation, video conferencing, Serbian Civil Procedure Act, comparative law.

* Teaching Assistant, Faculty of Law, University of Kragujevac.